

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-9-73-93>

УДК 336.70

Вареник І.В.

Шосткинський інститут Сумського державного університету

ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ВІДПОВІДНО ВИМОГАМ ОБЛІКУ НА МІКРО- ТА МАКРОРІВНЯХ

Анотація. У статті визначено особливості процесу обліку економічної інформації на рівні бухгалтерського обліку та на макрорівні в цілому. Розроблено та обґрунтовано необхідність удосконалення застосування економічної інформації відповідно вимог національного рахівництва на мікро- та макрорівнях, запропоновано основні напрямки і практичні рекомендації щодо обліку економічної інформації, який би відповідав пріоритетам формування сучасної економіки. Від початкової орієнтації на рівні бухгалтерського обліку до узагальнення інформаційного ресурсу на макрорівні та формування єдиної системи національного рахівництва, економічна інформація поступово стала не тільки джерелом висвітлення стану економічної системи країни, а й проектом планування в євроінтеграційному механізмі сучасності. Усе це зумовлює необхідність окремого наукового дослідження проблем використання економічної інформації в потребах обліку на мікрорівні та на макроекономічному рівні.

Ключові слова: інформація, облік, комерційна таємниця, конфіденційна інформація, електронний документообіг.

Varenik Irina

Shostka Institute of Sumy State University

ESTIMATION OF ECONOMIC INFORMATION ACCORDING TO THE REQUIREMENTS OF ACCOUNTING ON MICRO- AND MACRO-LEVELS

Summary. The article defines the features of the process of accounting economic information at the accounting level and at the macro level as a whole. The necessity to improve the use of economic information in accordance with the requirements of national accounting at the micro and macro levels has been developed and substantiated, the basic directions and practical recommendations on accounting of economic information that would correspond to the priorities of formation of the modern economy are offered. From the initial orientation at the accounting level to the generalization of the information resource at the macro level and the formation of a unified system of national accounting, economic information has gradually become not only a source of illumination of the state of the economic system of the country, but also a project of planning in the European integration mechanism of the present. All this necessitates a separate scientific study of the problems of using economic information in accounting needs at the micro level and at the macroeconomic level. The relevance of the research is to evaluate the economic information in accordance with the requirements of national accounting and to find the best options for using information. We believe that the normal accounting of an individual company as a whole is only possible provided that the necessary information, any document can be found quickly. This indicates the need for the organization of electronic document management in enterprises. In general, this study addresses the need to improve macroeconomic accounting in accordance with the principles of market economy, contributing to the economic mechanism to perform its functions in full. The directions of effective use of information resources for the formation of SNA in Ukraine are still in the state of development and refinement, which is the prospect of further scientific work in this direction.

Keywords: information, accounting, trade secret, confidential information, electronic document flow.

Постановка проблеми. Для ефективного функціонування СНР у сфері сучасного господарського механізму варто, насамперед, звернути увагу і прийняти заходи щодо поліпшення норм формування економічної інформації. Тому що саме достовірна, повна інформація лежить в основі національного обліку, який формує систему національних рахунків.

Сьогодні важливо не тільки швидко знайти потрібну інформацію, але й вміти захистити власну. В сьогоднішніх умовах не існує інформації, якою ніхто не цікавиться, особливо тієї, завдяки якій можна заробляти гроші.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Коло інтересів науковців щодо даної проблеми досить широке. Окремі питання забезпечення захисту та безпеки мікро- та макроінфор-

мації були висвітлені в роботах та публікаціях В.І. Андрианова, І. Гавриленка, В. Галатенко, М. Кармінського, В. Коноваленко, О.М. Романова, Б.Є. Одинцова, В.Ф. Ситника. Але систематизованого переліку заходів оптимізації використання інформаційних ресурсів на сучасному етапі розроблено не було.

Мета статті. Мета дослідження полягає в оцінці економічної інформації відповідно вимогам національного рахівництва та пошук оптимальних варіантів використання інформаційних ресурсів в цілях бухгалтерського та макроекономічного обліку.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Відповідно до поставленої мети, основні завдання щодо вирішення проблеми дослідження полягають у наступному:

1. Вивченні законодавчих документів про види інформації та відповідальності за її розголошення.

2. Ознайомленні з системами захисту економічної інформації.

3. Розумінні необхідності удосконалення комп'ютерного документообігу на підприємствах з метою оптимізації процесу економічного обліку.

Виклад основного матеріалу. Чинний Закон України «Про інформацію» визначає, що інформація може бути відкритою або з обмеженим доступом. Згідно зі статтею 30 цього Закону, інформація з обмеженим доступом поділяється на конфіденційну (в Законі вона названа «конфіденційною») і таємну.

Конфіденційна інформація – це відомості, що знаходяться у володінні, користуванні або розпорядженні окремих фізичних або юридичних осіб і поширюється за їхнім бажанням. Фізичні та юридичні особи, які володіють інформацією професійного, ділового, виробничого, банківського, комерційного та іншого характеру або такою, що є предметом їхнього інтересу й не порушують передбаченої законом таємниці, самостійно встановлюють режим доступу до неї, включаючи належність її до категорії конфіденційної, та запроваджують систему (способи) її захисту. Винятком є інформація, приховування якої становить небезпеку життю й здоров'ю людей. До таємної належить інформація, що містить відомості, які становлять державну та іншу передбачену Законом таємницю, розголошення якої завдає шкоди особі, суспільству та державі. Стаття 30 Закону України «Про підприємства в Україні» передбачає комерційну таємницю підприємства. Під нею розуміють відомості, пов'язані з виробництвом, технологічною інформацією, управлінням, фінансами та іншою діяльністю підприємства, що не є державною таємницею, розголошення (передача, витік) яких може завдати шкоди інтересам підприємства. Склад і обсяги відомостей, що є комерційною таємницею, порядок їх захисту визначає керівник підприємства. Однак не всю інформацію можна віднести до комерційної таємниці. Постановою Кабінету Міністрів України № 611 визначено перелік відомостей, які не можуть бути комерційною таємницею:

- установчі документи, документи, що дозволяють займатися підприємницькою діяльністю та її окремими видами;
- інформація за всіма встановленими формами державної звітності;
- дані, необхідні для перевірки обчислення і сплати податків та обов'язкових платежів;
- відомості про чисельність і склад працюючих, їхню заробітну плату в цілому та за професіями та посадами, а також наявність вільних робочих місць;
- документи про сплату податків і обов'язкових платежів [1].

Інформація щодо діяльності та фінансового стану підприємства, яка стала відомою банку у процесі обслуговування та взаємовідносин з ним чи третім особам при наданні банківських послуг і розголошення якої може завдати вам матеріальної шкоди, відповідно до статті 60 Закону України «Про банки і банківську діяльність», є банківською таємницею. Банківською таємницею зокрема є:

– відомості про стан розрахунків клієнтів, у тому числі стан кореспондентських рахунків банків у Національному банку України;

– операції, які було проведено на користь чи за дорученням клієнта, здійсненні ним угоди та інші операції.

Вищевказані особливості формування та користування інформаційними ресурсами у процесі економічного розвитку потребують більш якісного контролю та оптимізації процесу використання економічної інформації. Наївно вважати, що ваша інформація (інформація, якою ви володієте) нікому не потрібна. Для належного захисту інформації (тієї, яка дійсно є цінною для вас) обмежте до неї доступ. Обмеження доступу полягає у зменшенні кола осіб, яким відома закрита інформація. Йдеться не лише про встановлення всіляких комп'ютерних паролів, замикання документів у сейф та зниження чернеток [2].

Пропонуємо, перш за все, на підприємстві організувати систему захисту інформації, як від відвідувачів так і від власних працівників. Обмеження доступу до інформації не повинне перетворюватись на параною. Але особи, яким певна інформація не потрібна для виконання своїх службових обов'язків, не повинні мати зайвої нагоди ознайомитися з нею. Організація системи захисту інформації починається з визначення відомостей, які є комерційною таємницею та які є конфіденційною інформацією. Керівник підприємства має затвердити наказом положення про комерційну таємницю та про конфіденційну інформацію на підприємстві, в яких зазначати, що нерозголошення комерційної таємниці та конфіденційної інформації входить до трудових обов'язків працівників, та визначити відповідальність за невиконання цих обов'язків. До того ж велику увагу треба приділити інформації, яку отримують сторонні особи. Існує поняття «інсайдерської інформації», тобто інформації якою володіють інсайдери – особи, які не працюють на підприємстві, але володіють закритою інформацією про це підприємство [3].

Законодавство передбачає відповідальність як за розголошення, так і за збирання інформації, яка становить комерційну таємницю. Так, Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» відносить до протиправних:

- неправомірне збирання комерційної таємниці;
- схилення до розголошення комерційної таємниці;
- розголошення комерційної таємниці;
- неправомірне використання комерційної таємниці;

Санкції у вигляді штрафу за скоєння цих протиправних дій встановлює Антимонопольний комітет України. Особа, винна у цих діях, також несе адміністративну, цивільну та кримінальну відповідальність у випадках, передбачених законодавством. Стаття 164 Кодексу України про адміністративні правопорушення за отримання, використання, розголошення комерційної таємниці, а також конфіденційної інформації з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця встановлює відповідальність у вигляді штрафу від дев'яти до вісімнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Кримінальний кодекс України передбачає від-

повідальність за умисні дії, спрямовані на отримання відомостей, що є комерційною таємницею, з метою розголошення чи іншого використання цих відомостей, а також незаконне використання таких відомостей, якщо це не спричинило істотну шкоду суб'єкту господарської діяльності (стаття 231), та за умисне розголошення комерційної таємниці без згоди її власника особою, якій ця таємниця відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю, якщо воно вчинене з корисливих чи інших особистих мотивів і завдало істотної шкоди суб'єкту господарської діяльності (стаття 232).

Однак це, так би мовити, відповідальність перед державою. А хто компенсує підприємству збитки, завдані розголошенням його комерційної таємниці? Відповідь на це запитання однозначна: це має зробити особа, винна у такому розголошенні. Якщо така особа є працівником підприємства, то відповідно до статті 134 Кодексу законів України про працю вона буде нести повну матеріальну відповідальність за розголошення комерційної таємниці, оскільки такі дії працівника переслідуються в кримінальному порядку. Якщо особа, розкрила комерційну таємницю, не працює на підприємстві, то стягнути з неї збитки, завдані таким розкриттям, можна в судовому порядку, притягнувши її до цивільної відповідальності.

Покарання за розголошення конфіденційної інформації передбачено лише статтею 164 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Однак власник конфіденційної інформації може самостійно встановити відповідальність за її розголошення. Так відповідальність працівника є дисциплінарною – догана, звільнення (на підставі статті 147 Кодексу законів про працю).

Особам, які не працюють на підприємстві, конфіденційну інформацію краще взагалі не надавати. Якщо ж уникнути цього неможливо, скажімо, потрібно укласти договір з новим партнером, а він вимагає надати інформацію, яку ви вважаєте конфіденційною. У такому випадку в договір (до обов'язків сторін) потрібно включити застереження про конфіденційність та зазначити відповідальність сторін за розголошення конфіденційної інформації, слід укласти додаткові угоди або окремі договори про конфіденційність. У крайньому випадку пропонуємо взяти з контрагента розписку про зобов'язання не розголошувати інформації, отриманої від вас. До того ж потрібно пам'ятати, що існують випадки, коли ті чи інші відомості підлягають оприлюдненню незалежно від того, є вони комерційною таємницею або конфіденційною інформацією. Відмова у наданні інформації, яка потрібна цим установам, на підставі того, що вона (інформація) є комерційною таємницею вашого підприємства, буде кваліфікована як небажання співпрацювати з усіма негативними наслідками [1].

Отже, з огляду на декілька видів обліку, на безліч нормативних актів на виконання, роз'яснення, трактування економічних показників може варто було б прийняти єдиний Обліковий Кодекс, вказавши в ньому «все, що регулює облік у країні», що підвищило б якість підготовки інформації, а отже і ефективність макроекономічного управління.

Також вважаємо, що нормальна облікова робота окремого підприємства в цілому можлива тільки за умови, що необхідна інформація, будь-який документ можуть бути швидко знайдені. Це свідчить про необхідність організації на підприємствах електронного документообігу. На сьогодні немає чіткої термінології стосовно комп'ютерного документообігу. Часто під комп'ютерним документообігом розуміють саму комп'ютерну систему управління документами. Але це різні поняття. Під документообігом ми повинні розуміти рух документів від моменту складання на конкретному підприємстві, або одержання від інших підприємств, до здачі після їх опрацювання та систематизації. Для узагальнюючого макрообліку під рухом документів у комп'ютерній бухгалтерії потрібно розуміти не фізичне переміщення електронних документів, тому що вони зберігаються в базі даних, а передачу прав на їх використання з повідомленням користувачів і контролем виконання.

Облікова інформація містить майже всі відомості про діяльність підприємства, тому часто вона є об'єктом уваги конкурентів. З метою запобігання розголосу змісту такої інформації пропонуємо вжити ряд заходів, які б підвищували відповідальність працівників за розголошення такої інформації третім особам. Насамперед інформацію, крім фінансової звітності, яка повинна оприлюднюватися, слід кваліфікувати як комерційну таємницю підприємства. Для цього підприємство повинно: юридично закріпити за собою право на комерційну таємницю, тобто в статуті підприємства повинно бути зафіксовано таке право; визначити обсяг та склад відомостей, що складають комерційну таємницю; організувати її захист. Проблема захисту та безпеки статистичних даних полягає в забезпеченні всього комплексу організаційно-технічних, організаційно-режимних заходів та кадрової роботи, що спрямована на збереження комерційної таємниці та належного контролю роботи працівників обліку [4].

Незважаючи на те, що в Україні прийняті і діють Закони «Про інформацію», «Про захист інформації в автоматизованих системах» та «Про авторське право та суміжні права», проблеми захисту і безпеки даних при застосуванні комп'ютерних програм первісного обліку на сучасних підприємствах досі не вирішені. Так, цими законами ще не передбачена обов'язкова сертифікація програмного забезпечення для ведення обліку на окремих підприємствах. Тому у перспективі подальших економічних досліджень існує гостра необхідність удосконалення принципів використання економічної інформації та посилення контролю ведення обліку на окремих підприємствах з урахуванням вимог макроекономічного обліку.

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи, можна стверджувати, що економічна інформація відповідно вимогам Системи національних рахунків, охороняється законодавчими документами й передбачає відповідальність, як кримінальну так і цивільну, за її розголошення.

Для підвищення якості підготовки інформації у зв'язку з безліччю нормативних актів, варто було б прийняти єдиний Обліковий Кодекс і створити на підприємствах електронний документо-

обіг з обов'язковою сертифікацією програмного забезпечення для ведення обліку на окремих підприємствах.

В цілому дане дослідження вирішує задачу необхідності удосконалення макроекономічного обліку відповідно принципам ринкової економіки,

сприяючи господарському механізму виконувати в повному обсязі свої функції. Напрямок ефективного застосування інформаційних ресурсів для формування СНР в Україні ще знаходяться у стадії розробок та доопрацювань, що і є перспективою подальших наукових праць у даному напрямку.

Список літератури:

1. Боровик О.В. Методологічні аспекти функціонування національної економіки і національного ринку. *Економічний вісник*. 2018. № 1. С. 62–68.
2. Давидов Г.М. Бухгалтерський облік : навч. посіб. Київ : КНЕУ ім. В. Гетьмана, 2002. С. 88.
3. Смирницкий Ю.Н. Бумаг – все больше, ценных – все меньше. *Бухгалтерия*. 2016. № 10. С. 73–81.
4. Україна в цифрах. 2018; стат. зб. / Держ. комітет статистики України. Київ, 2018. С. 188–197.

References:

1. Borovik, O.V. (2018). Metodologicheskie aspekti funktsionirovaniya nasionalnoi ekonomiki i nasionalnogo rinku [Methodological aspects of the functioning of the national economy and national market]. *Economic Bulletin*, vol. 1, pp. 62–68. (in Ukrainian)
2. Davydov, G.M. (2002). Buhgalterski oblik [Accounting : textbook]. Kyiv : KNEU. (in Ukrainian)
3. Smirnitsky, Y.N. (2016). Bumag bolshe, cenih – menshe [Paper – more and more valuable – less]. *Accounting*, vol. 10, pp. 73–81. (in Russian)
4. Ukraine in numbers (2018). Dergavni komitet statistiki Ukraini [The State. Committee of Statistics of Ukraine]. Kyiv. (in Ukrainian)